

О. М. Титаренко,

к.е.н., доцент, начальник територіального управління державної судової адміністрації в Харківській області

ПАРТІЙНА ДИСЦИПЛІНА ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Дана стаття присвячена загальним питанням процесу розбудови держави. Державотворчі процеси розглядаються тут з точки зору участі в них партійних утворень та головування принципу дотримання партійної дисципліни не лише при досягненні мети – отримання влади – але й увесь період перебування партії при владі.

Ключові слова: партійна дисципліна, держава, партія, державотворення, політична стабільність, політичний процес.

Усвідомлення необхідності самостійного державно-політичного існування – це те, що відрізняє націю від народу в етнографічному сенсі, реалізує право нації на власну державу, на входження до світової спільноти як суб'єкта, а не об'єкта історичного процесу. Ідея державності, шляхи та засоби боротьби за її реалізацію, пошук оптимальних форм організації влади, аналіз причин, що призводять до втрати державним утворенням політичної самостійності, були та залишаються центральними проблемами світової наукової політичної думки на всіх історичних етапах її розвитку.

Державотворчі процеси, що активно розгорнулися в Україні в останнє десятиріччя ХХ століття і тривають дотепер, супроводжуються значним зростанням у суспільстві інтересу як до свого власного історичного минулого, так і до загальних проблем становлення та розвитку політичної думки. Сьогодні інтерес політичної еліти нашої країни все більше концентрується на питаннях концепцій української державності, адже саме в них формулюються ідеї та програми політичних дій, аналіз яких мав би допомогти владним партіям не повторювати помилок минулого та віднайти ті соціально-політичні орієнтири розвитку суспільства, що найповніше відповідали б власним національним традиціям та політичному менталітетові.

З одного боку, можна казати про те, що термін “партійна дисципліна” є досить добре вживаним у науковій літературі як за радянських часів, так і в

незалежній Україні. Він зустрічається майже в кожній роботі, яка присвячена загальній політології (Н. Азаркін, Б. Краснов, М. Ільїн, Н. Крилова, О. Семків, О. Силін та ін.), історії та теорії політичних вчень (Т. Андрусак, Д. Безродний, Ф. Кирилюк, А. Колісніченко, В. Курілло, О. Лейст, Ф. Шульженко тощо), діяльності окремих політичних партій, зокрема, в Україні (О. Бриндак, М. Волін, Й. Гермайзе, М. Грушевський, Т. Гунчак, В. Дорошенко, Д. Дорошенко, І. Калмакан, Г. Касьянов, О. Копиленко, І. Курас, М. Попов, В. Сарбей, М. Сосновський та ін.) тощо. Але жодна з праць не містить не лише характеристики державотворчої функції партійної дисципліни, але й узагалі тлумачення цього терміну. Він вживається, так би мовити, “по костельній”, як загальновідомий, обов’язковий для характеристики діяльності партії та нецікавий. На нашу думку, це досить поверхневе сприймання феномена партійної дисципліни.

Метою статті є розкриття особливостей та місця функціонування партії як утворення з чіткою дисципліною у процесі становлення і розвитку державності.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дати визначення феномена партійної дисципліни;
- окреслити роль партії в існуванні держави;
- охарактеризувати процес державотворення з точки зору віддзеркалення у ньому внутрішньої дисципліни владного партійного утворення.

Політична партія (від латів. "partio" – частина) – 1) добровільний союз громадян, пов'язаних ідеологічною спільністю, що прагнуть володіння політичною владою, або до участі в здійсненні влади в державі; 2) частина населення, класу, соціальної верстви або прошарків.

Інститут партій – результат соціально-економічної та соціокультурної еволюції суспільства. Місце і роль партій у конкретній політичній системі, характер стосунків між ними зумовлюються впливом етнокультурних і демографічних процесів, історичних традицій, релігії тощо. У навчальній,

монографічній, довідковій літературі зустрічається понад 200 визначень і називається більше 30 різних різновидів партії. Це зумовлено підвищеним інтересом наукової думки до питання функціонування даного соціально-політичного феномена, а також складністю виокремлення найбільш сутнісних його характеристик.

Кристалізація партійних функцій, становлення структури партії і вироблення їх найповніших типових способів діяльності в політичній системі здійснювалися в багатовіковому процесі формування і функціонування цього політичного інституту (партогенезу).

Вже за часів Аристотеля стихійно утворювалися політичні групи, які й називалися партіями. Партії були тимчасовими об'єднаннями для підтримки певної особи. Групуючись навколо політичного діяча, його прибічники та послідовники забезпечували координацію дій, що дозволяло їм досягати поставлених цілей.

Кінець XVII – початок XVIII ст. ознаменувався зароджуванням політичних систем ранньобуржуазних держав Західної Європи і Америки. Знаменуючи собою певний етап в ускладненні політичної системи індустріального типу, партії виникли як інструмент обмеження абсолютної монархії, включення в політичне життя "третього стану", затвердження в суспільстві загального виборчого права тощо.

У XIX ст. партії в основному зміцнили своє положення в політичній системі та стали важливим механізмом представництва інтересів суспільства. Процес формування масових, в основному соціалістичних, партій, що почався з першої чверті століття, позначив ряд якісно нових тенденцій, що зумовили, зокрема, зміну провідних типів партій та їхньої ролі в політичному процесі різних країн.

Сучасний етап партогенезу свідчить про те, що партії стали не просто органічним, але й одним з основних елементів організації політичного порядку і функціонування публічної влади. З розвитком парламентських, конституційних основ буржуазної державності партії зміцнювали свій

політичний і правовий статус. Після Другої світової війни в конституціях різних країн з'явилися відповідні статті, а в 70-х рр. XX ст. склалося досить розгорнуте законодавство, що регламентує їхню діяльність. Заохочуючи плюралізм політичного життя, партії стабілізували систему влади, засновану на стійкому представництві інтересів громадян. Таким чином, зараз партії є таким інститутом влади, без якого не можуть здійснюватися вибори як основний механізм формування державності, легальне завоювання різними верствами населення провідних політичних позицій.

Партійна дисципліна – неодмінна умова організованості та конкурентоспроможності партій, наріжна умова виконання партійними організаціями вимог Програми, Статуту, рішень партійних органів і партійної моралі. Особливого значення набуває партійна дисципліна в період боротьби за владу, за її обстоювання і зміцнення. Партія може успішно виконати свою роль лише в тому випадку, якщо в ній панує міцна свідомо партійна дисципліна і коли її керівний центр є владним авторитетним органом з широкими повноваженнями, що користуються загальною довірою членів партії і безпартійних мас. Природа партійної дисципліни – свідомо дисципліна. Тільки свідомо дисципліна може бути дійсно залізною, ідейною та принциповою.

Вибори до законодавчих та місцевих органів країни є показником динаміки розвитку партій, ефективності окремих регіональних відділень або їхньої неефективності. За інших рівних умов у роботі двох партій, організацій, штабів, ключову роль грає якість виконання своєї роботи. Зазвичай виграє та партія, де внутрішньопартійна дисципліна вища: витримується єдиний стиль агітаційної продукції, проводиться регулярна робота з місцевими і первинними відділеннями, своєчасно поширюється агітація, звітність та інформування громадськості про діяльність партії.

Будь-яка партія є вертикальним утворенням, яке може вдало функціонувати лише за умов чіткої дисципліни та послідовності дій (що регламентуються внутрішньою дисципліною розвитку, яка закладена в

людину природою). Партийна дисципліна будується на системі суворих і прозорих дисциплінарних заходів. Система дисциплінарних заходів – це обов'язковий елемент внутрішньопартійної культури. Без свідомої партійної дисципліни будь-яка партія приречена. Партийна дисципліна є однаково обов'язковою для всіх членів партії – рядових і керівників.

Якщо подивитися на державу як самостійне утворення, то можна також казати про вертикаль. Як держава живе за законами, які відбиті в Конституції, Карному та інших кодексах, нормативних документах, так і партія має Статут, який регламентує поведінку не лише членів партії в будь-якій ситуації, але й реакцію партії та її дії в певних обставинах.

Показником якості, метою роботи кожної партії є прихід до влади, але якісним показником партії у владі є добробут громадян, стабільність політичного курсу країни та рівня її економіки. Як говорить англійське прислів'я, добра влада схожа на шлунок: помічаємо лише тоді, коли щось іде не так. Але державна влада – це не тільки керівництво держави в столиці. Це, передусім, керівники на місцях. І “розсаджування на місця однопартійців” – є цілком політично обґрунтованим та доцільним процесом. Тоді місцеве та загальнодержавне керівництво, просякнуті одними ідеями, функціуючи в рамках однієї партійної дисципліни (а, отже, маючи єдині політичні цінності та “стопи”), вестимуть державу єдиним курсом (подекуди влада на місцях може, звісно, не зовсім розуміти, наприклад, сутність реформ, але, керуючись нормами партійної дисципліни, буде чітко виконувати всі приписи), що і призведе до позитивної динаміки на загальнодержавному рівні. В іншому разі ситуація буде лише стрімко погіршуватися внаслідок розбалансованості системи управління державою та явного чи прикритого конфлікту між рівнями управління, гілками влади тощо.

Внутрішня дисципліна владної партії на загальнодержавному рівні виконує функцію кріпильного матеріалу в процесі не тільки розбудови, але й усього функціонування держави. З позитивних прикладів можна навести “класичний” Китай (майже 2000 років панівною ідеологією в цій країні було

конфуціанство, тому саме під його норми було підпорядковане все публічне життя китайців) чи панування православного стилю життя в Україні як частині Російської імперії. Сповідуючи православ'я, російські царі не лише самі відвідували храми та тримали пости, але й видавали певні накази, де передбачалося закриття м'ясних лавок на час Великого та Різдяного постів, а в обов'язки жандармів входило відмічати кількість відвідувань храму кожною родиною на рік.

Також показником якості функціонування певної партії можна вважати тривалість її існування на владному Олімпі (ми не говоримо тут лише про існування партії – неефективна партія, від якої нічого не залежить і яка не може вдало обстоювати інтереси своїх виборців, при владі довго не протримається апріорі). Це під силу лише згуртованому, послідовному у своїх діях та збалансованому політичному утворенню, в основі якого лежить чітке дотримання своїх передвиборчих обіцянок та обраного курсу (тобто, дотримання внутрішньопартійної дисципліни). Прикладом таких політичних утворень можуть слугувати “торі” та “вігі” у Великій Британії, демократи та республіканці у США. Ці партії довели виборцям свою дисциплінованість та вірність і отримали право керувати країною. Решта світу, будуючи свою зовнішню політику та відносини з цими державами, передусім дивиться на те, яка з партій перебуває при владі і таким чином прогнозує реакцію цих одних з основних політичних гравців світу на ті чи інші обставини.

Якщо торкнутися суто теоретичних питань партійної дисципліни в процесі державотворення, тут варто відзначити такі положення. Політичні партії в їх сучасному розумінні помітно змінили світ політики, створивши нові можливості для впливу громадян на владу. Річ у тому, що раніше права виборців “закінчувалися” разом із завершенням виборів. Обраний кандидат зовсім не був зобов'язаний підкорятися волі своїх виборців. Він – просто представник суспільства. З утворенням партій депутат не виявляє власної ініціативи, а передає волю партії, спирається на її підтримку. Через свою організованість партії виявилися набагато ефективнішими в порівнянні з

окремим парламентарем у питаннях мобілізації громадської думки, представництва і реалізації політичних інтересів соціальних груп.

Порушення партійної дисципліни членами партії є суттєвим кроком назад з точки зору розбудови демократичних процесів у державі. По суті, вони повертають виборчий процес на первинну стадію, коли у структурі парламенту чи будь-якої іншої державної структури такого рівня перемогу отримає не той, чия партія більша (внаслідок вибору суспільства, яке й дало їй таку перевагу під час виборів), а той, хто вміє голосніше обстоювати власну точку зору.

Історично партії формувалися як показні структури, що виражали певні групові інтереси; як інститути, опозиційні державі та іншим політичним об'єднанням; як спілки однодумців. Але феномен партії полягає в тому, що, реалізувавши свою мету – отримавши владу – партія сама стає державою, тобто починає формувати та, еволюційно чи революційно, змінювати державу за своєю схемою. Відсутність дисципліни в лавах партії, з одного боку, загрожує розколом самого партійного утворення, а, отже, втратою влади, а з іншого – проєціюється на всю країну, ведучи її до розколу, зубожіння та анархії.

Таким чином, партійна дисципліна є невід'ємною частиною розбудови та розквіту держави.

Список використаних джерел

1. *Голосов Г. В.* Форматы партийных систем в новых демократиях: институциональные факторы неустойчивости и фрагментации / Г. В. Голосов // *Полис.* 1998. №1.
2. *Князев В. М.* Філософські проблеми державного управління / В. М. Князев, І. Ф. Надольний, Р. В. Войтович, Ю. В. Бакаєв, Т. Е. Василевська // Положення про підготовку магістрів за спеціальністю 8.150000 “Державне управління” та 8.150102 “Управління суспільним розвитком”: У 2-х кн. – Кн. 1. Програми навчальних дисциплін. Спеціальність 8.150000 “Державне управління”. – К. : Вид-во НАДУ, 2005
3. *Коржниковский Л.* Секьюритология. Наука о безопасности человека и общественных организаций / Л. Коржниковский. – Краков, 2008.
4. *Мухаев Р. Т.* Политология: учебник для студентов юридических и гуманитарных факультетов / Р. Т. Мухаев. – М., 2000.
5. *Острогорский М.* Демократия и политические партии / М. Острогорский. – М., 1997.

6. Шмачкова Т. В. Мир политических партий / Т. В. Шмачкова // Полис. 1992. № 1, 2.

7. Диктатура смысла – партийная дисциплина. – Режим доступа : www.krugosvet.ru/articles/66/1006651/1006651a1.htm

Титаренко О. Н. Партийная дисциплина как составляющая процесса строительства государства.

The article is devoted to general questions of country-building. All the processes are under consideration from the point of view of political organizations' (parties) involved and the parties go after the line of party disciplines not only during the electoral time, but also all the time being in the government.

Key words: political party discipline, country, party, country building, political stability, political process.

Tytarenko O. M. Political party discipline as a part of a country-building process.

Данная статья посвящена общим вопросам теории государства. Государственные процессы рассматриваются в ней с точки зрения участия в них партийных образований и главенствования в этом процессе принципа соблюдения партийной дисциплины не только во время достижения цели – получения власти – но и все время пребывания у власти.

Ключевые слова: партийная дисциплина, государство, партия, государственность, политическая стабильность, политический процесс.